

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Στα πλαίσια του μαθήματος «Παιδαγωγική Έρευνα» που διδάχθηκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1986-1987, οι φοιτητές πήραν μέρος σε μια σειρά προγραμμάτων με στόχο να αντιληφθούν, μέσα από την ίδια τη συμμετοχή τους, τις φοιβερά πλούσιες δυνατότητες που ανοίγει η έρευνα στην εξέλιξη της γνώσης.

Το ενδιαφέρον αυτής της προσπάθειας βρίσκεται στο γεγονός, ότι συγκεντρώθηκαν στοιχεία από τους φοιτητές τα οποία επεξεργάστηκαν έτσι ώστε, να αποκτήσουν μια πρώτη εμπειρία από τη συμμετοχή τους σε μια ερευνητική δραστηριότητα, αλλά και να έχουν την ικανοποίηση ότι συνέθαλαν ουσιαστικά στους τομείς για τους οποίους εργάστηκαν.

Οι φοιτητές οργανώθηκαν σε ομάδες με βάση τις προσωπικές τους προτιμήσεις στα θέματα που προσφέραμε.

Τα θέματα ήταν:

1. Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης - κοινωνικοοικονομικός και πολιτισμικός προσδιορισμός χαρακτηριστικών του φοιτητικού δυναμικού του ΠΤΔΕ Αθηνών.
2. Διαχρονική πειραματική μελέτη - νοητική ανάπτυξη και σχολική επίδοση (πειράματα Piaget).
3. Εκπαίδευση στα Μουσεία: (Εκπόνηση και αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά του δημοτικού σχολείου).
4. Παραδοσιακά όργανα και μουσική παιδεία στο δημοτικό σχολείο.
5. Η λαρυγτεχνία ως πηγή γνώσης για το παιδί στη νεοελληνική κοινωνία. (Ανάλυση περιεχομένου κειμένων νεοελλήνων συγγραφέων).
6. Σχέση δασκάλου-μαθητή στην αρχαία Ελλάδα. (Βιβλιογραφική έρευνα, ανάλυση κειμένων).

Το «Περί Παιδών Αγωγής» που δημοσιεύεται σε μετάφραση, αποτελεί συλλογική εργασία δεκατριών φοιτητών που πήραν μέρος στο πρόγραμμα «Σχέση δασκάλου - μαθητή στην αρχαία Ελλάδα».

Το «Περί Παιδών Αγωγής» αποτελεί σημαντικό έργο για την ανίχνευση της παιδαγωγικής στην Αρχαία Ελλάδα.

Τη φροντίδα για την εμβάθυνση και σωστή απόδοση των νοημάτων του κλασικού αυτού παιδαγωγικού κειμένου, οφείλομε στον Βασίλη Μοσκόβη. Πέρα όμως από αυτό η

συμβολή του ήταν μεγάλη γιατί μετέδωσε στους φοιτητές τον ενθουσιασμό του, ενθαρρύνοντάς τους σ' αυτό το τόλμημα.

Τζέλα Βαρνάθα-Σκούρα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παιδαγωγικής στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας

Πλούταρχου «Περί παιδων αγωγής»

1. Ας οφεύτομε τι θα μπορούσα να πει κανείς για την ανατροφή των παιδιών που έχουν γεννηθεί από ελεύθερους γονεῖς και ποια μέθοδο χρησιμοποιήντας θα μπαρόσουν να γίνουν ολοκληρώμενά ατόμα.
 2. Οι άταν, ιωάς, πρωτόπετρο θα ξεκινήντων από την καταγωγή. Σε ούσους, λοιπόν, επιθυμούν να γίνουν πατέρες παιδιών, εγώ θα είναι η συμβολή μην έχουν σχέση με τυχαίες γυναίκες, όπως π.χ. με εταίρες ή πλακαδικές, επειδή εκπεινούν ότι δεν γεννήθηκαν από πατέρες ή μπέρα καλής οικογένειας, θα είναι τους ακολουθούν ανεξήλητά σ' άλλη τους ή ζωή από τη σημάτη της ταπεινής καταγωγής, και θα είναι προχείρια σ' ούσους έχουν τη διάθεση να τους κατακρίνουν και να τους βρίσουν.

Kai γι' αυτό σοφός ἦταν ο ποιητής¹ που λέει:

«Σε μια γενιά όταν δεν μπουν πολύ γερά θεμέλια

παιδιά και εγγόνια, αλλίμονο, θα ζουν δυστυχισμένα».

Πολύτιμος, δημόσιος για το αντρικό πρόγραμμα είναι η κάλη καταγγελία για την οποία πρέπει, αυτοί που πουν ότι φέρουν στον κόσμο νόμιμα πατίδια, να καταβάλλουν εξαιρετική φροντίδα. Και είναι φυσικό ότι χαράκτης εκείνων που το ούπο τους είναι νοθευμένο και καλπικό να κάνει σφράλματα και να ταπεινώνεται. Και πάρα πολύ ουσιάτο μίλα ο ποιητής που λέει:

«γιατί τον πιο χοντρόπετο ανθρωπό δευτελίζουν του κύρη και της μάνας του τα κρίματα σαν μάθει».

Όπως επισης απ' την άλλη μερια είναι πολύ καιροφάρδες και τα παιρνουν επανω τους τα παιδιά των διασημων γονιων. Π.χ. λένε ότι ο Διόφαντος, ο γιος του Θεμιστοκλή, έλεγε πολλές φορες και σε πολλούς ότι, πιθανόταρα αρέσει και σο λαο της Αθήνας. Γιατι, σοσ θελει ο ίδιο θελει και η μητέρε του, και σοσ θελει η μητέρα του, τα θελει και ο Θεμιστοκλής, και σοισ οι Αθηναίοι. Ή αυτο αξέρει να επανων πορα πολο των Σταρτιγιάτες για την αντερόπετρη τους, αφοι και το βασιλια τους, ον Αρχιδάμο, μηνρων με προστού, επειδη προτιμών να παρει κοντη γυναίκα, κατηγορωνταν τον ίδι οπαντ στον νου τους δωσει όχι βασιλιάδες, αλλα βασιλικους. Στεκια με τα παταράνια θα μηπορούσαν να πούμε κάτι, που οπα οι παλιοι δε θα αμφιρούσαν. Ποιο ειναι αυτος; Οτι, δηλαδή, σοσ πλησιάζουν γυναικες με ακοπό να κάνουν παιδιά, πρέπει να κάνουν την πράξη Εμεβυστοι η τουλάχιστον, να έχουν πει λιγο. Γιατι, συνηθως γινονται μπεκρέδες και αλλοκούδοι εκενοι που οι πατερες τους έπιευν απ' την πρώτη στημμηθεμούνοι; Ή αυτο και ο Διογένης απαν ειδε να παιδι αλλοπαρέμον και να ροιδει με τρέλλο, «νεαρε», του επει, «ο πατερας σου όταν σε επεσερην ήταν γραφων μεθυσονες». Και σχετικ με την καταγωγη, απ περιοριστη σ' αυτη μονάχα, και ας πραχωρων σο θέμα της ανατροφης.

4. Γενικά, αυτό που συνηθίζουμε να λένε εξετάζοντας τις τέχνες και τις εποπτήμες, το ίδιο πρέπει να πούμε και για την αρετή, όπως για αλοπελτή ενώπιητη ζώη, τρεις παραγόντες πρέπει να συνθέρωμες: η φυσική προδιάθεση, η λογική και η συνήθεια. Και ονομάζω λογική την πενεματική καλλιέργεια και συντήρηση την εξάσκηση. Και οι καταβολές της αρετής υπαρχούν στη φυσική του ανθρώπου¹ η προκοπή της ελάττωσαν απ' την πενεματική καραποτή, και η ορθή εφαρμογή της από την φυσική του ανθρώπου² η τελειόποιη της ελάττωσαν απ' ότι άλλα αυτά μάλι. Αν παραθελθεί κατ' απ' αυτά στο τούνον τον τομέα, η αρετή αναπόφευκτα καθυστέρει. Ιατί, οι φυσικές προδιάθεσεις χωρίς τα δύο λόγια³ είναι κατά το τυφλό, η λογική χωρίς τη φυσική προδιάθεση ελλήσπτης και η εξάσκηση χωρίς τα δύο λόγια⁴ είναι κατά τον τομέα, κατόπιν ο απόρος καλής ποιότητας, κατά τον ιδιο τρόπο η φυσική μοιάζει με τη γη, ο παιδαγωγός με το γεωγράφο και μετέπεια το συμβολαικτικά διδάγματα και οδηγίες. Άλλα αυτά μπορούν να ισχυρίστησαν ότι μαρτύρησαν και συνταιράστηκαν στις πολυτραγούδισμένες ψυχές του Ποιάθεα, του Συκράτη και του Πλάτωνα και όλων αυτών που απότελουν αιώνες δύος. Και αποτοκούν μακράριστα και δειγμα θεϊκής αγάπης αν κάποιος θέως ποιος τα χαράζει όλοι αυτά. Αν ομοίας κάποιος, έχει τη γνώμη ότι εκείνοι που δεν είναι προκιμένοι απ' τη φύση, δεν έχουν τη δυνατότητα, αν και μορφωθήσαν ωστα και εξακηρήθηκαν εντατικά, να δεπέρασουν τις φυσικές τους αδυναμίες και να αποτκήσουν την αρετή, αυτός ας γνωρίζει καλά ότι πέρα για πέρα πεφτεί έλλοι. Ιατί τη φυσική αρετή καταστέρησε η τεμπελή, δη λεπτωτική φυσική διόρθωσή τη διασκαλεία. Γιατί και τα ευκόλα πράγματα δεν μπορούν να τα μάθουν οι αμελές και τα δυσολόκαρδοί δερκίστων με τη συνέχη επιμέλεια και προσπάθεια. Και όταν πομπούσες να διαπιστώσετε ποσού αθέλιον και αποτελεσματικό μέσο είναι η επιμέλεια και ο ρόχδης αν ρίξετε μια πατά πολέμη πράγματα που συμβαίνουν γύρω πάνω σα οι σταλαμάτες του νερού γουβιάδων και τους βράχους, και το οιδέρο και ο χαλκός φύερπονται απ' τη συγχρή επαργή των κεράμων, και οι τραχοί των αρμάτων σταν λυγίσουν με δυναμίη, ότι κι αν γίνει δεν θα μπορούσαν να γίνουν ισοι όπως πριν. Γιατί το λαμπτυστό ράβδι των ιθροποιών είναι αδύνατο να το ιώσουν κανείς. Άλλα οι φυσικές αδυναμίες μπορούν να δελθανοῦν με κόπτο πολι περισσότερο από ότι πα τη φυσικά χορηγία. Αράγε μονάχα αυτά τα παραβέλημα δελνούν τη δύναμη της επιμέλειας: Οχι! γιατί θα μπορούσαεν ν' αναφέρουμε και ένα αώρα αλλά. Ενα χωράφι είναι από τη φύση του γονίμο, αν ουσία παραμέληται γίνεται χέρο. Και οοσ απ' τη φύση του είναι γονιμότερο τόσο που ακάρι γίνεται όταν δεν καλλιέργειται από αμέλεια. Αντίθετα αν ήταν κομμάτι γης ήταν αγάν και πιο τραχύ από ότι πρέπει, οπότε καλλιέργειται, αμέσως διαλειπτούς καρπούς ως φέρει. Και ποια δεντρά δεν στραβώνουν και μένουν άσκητα αν δεν τα φροντίσουμε, ενα αντίθετα αν τα περιποιούμε γίνονται καρπέτα και αποδότικα. Και ποια σωματική δύναμη δεν αλλοιώνεται και ξεσύνεται από αμέλεια, καλοπέραση και καλεχτήρι φυση: Και ποιος ανθρώπος με ασθενήκη κρασί ως εγχειρίδιο καλύπτει από τους γυμνασμένους και τους αθλήτες; Και ποια αλογά που διαρράπτων καλι από το ποτε πουλάρια δεν έγιναν υπακούα στους αναβάτες τους. Και ποια αλλά επεδή δεν διαμάρτυσαν δεν έγιναν σκλητρόπαγλα και σύριγα, και τέλος ποιος ο λόγος για τα παραβέλημαστα απ' τη γ' αλλά, όταν βιάζαν όπλους πιάνα μπριά

δαμάζονται και τα κάνουμε ότι θέλουμε με επίπονες ασκήσεις. Και σωστά απάντησε εκείνος ο Θεοσαλός³, που όταν ρωτήθηκε ποιοι πατρώτες του έχουν ήτοι χαρακτήρα: «όσοι έπαφαν να πολεμούν». Μα γιατί να λέμε τόσα πολλά; Πραγματικά το ήθος δεν είναι τίποτα άλλο παρά μακρόχρονη συνήθεια. Και αν κάποιος ήθελε να ονομάσει τις ηθικές αρετές, αρετές από συνήθεια, δεν νομίζω πώς θα ήταν καπού οφαλία. Και αφού αναφέρω ενα ακομη παραδείγμα σχετικό μ' αυτά, θα πάψω να μακρυγορά. Π.χ. ο Λυκούργος ο νομοθέτης των Σπαρτιτάνων, αφού πήρε δύο σκυλάκια απ' τους ίδιους γονείς, τα μεγάλωσε με τρόπο εντελώς διαφορετικό το ένα από το άλλο, κατά τέτοιο τρόπο ώστε το ένα να γίνει λιμαρικό και άτακτο, το δε άλλο ικανό να φάχει και να ανακαλύπτει κυνήγι. Επειτα, όταν κάποιες οι Σπαρτιάτες είχαν συναθροίσει σε συνέλευση τους είπε: «Σπαρτιάτες μεγάλη, θέβαια, επίδραση ασκούν για την αποκτηση της αρετής οι ουνήθειες, οι τρόποι ανατροφής, οι διδασκαλίες, και τα διάφορα παθαγωγικά συστήματα και όλα αυτά θα οας τα κανύ τώρα αμέσως φανερά. Επειτα παρουσίασε τα σκυλάκια και τα αφρές ελεύθερα, αφού έβαλε κάτω στο μέσο ακριβών μηπρώστα τους ένα τουσκάλι με φαγοτό και όφρων ελεύθερο ένα λαγό που κρατούσε. Και το ένα σκυλάκι κυνήγησε το λαγό και το άλλο ορήστη στο τουσκάλι με το φαγοτό. Και επειδή οι Σπαρτιάτες δεν ήταν σε θέση να καταλάβουν ακόμα τι μπορούσε άραγε αυτό να σημαίνει και για ποιο οκοπό τους έδειχνε τα σκυλιά, είπε: «Αυτά τα σκυλιά, και τα δύο, έγιναν θηράπευτες από τους ίδιους γονείς, επειδή όμως πήραν διαφορετική ανατροφή, το ένα έγινε λιμαριγκό και το άλλο κυνηγαρικό». Και σας αφορά την επίδραση που έχουν συνήθειες για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα και των διαφορετικού τρόπου της ζωής, νομίζω πως τα παραπάνω είναι αρκετά.

5. Ας προχρήσουμε τώρα στο θέμα της διατροφής των παιδιών. Πρέπει, κατά τη γνώμη μου, οι ίδιες οι μητέρες να θηλάζουν και να ταΐζουν τα παιδιά τους, γιατί με περισσότερη καρδιά και μεγαλύτερη θα περιποιούνται τα παιδιά τους επειδή τ' αγαπούν από τόπες που είναι μέσα στην κοιλιά, η οποία λέει τη παρομία «ξε απαλών ονύχων»⁴. Αντίθετα οι βιζιτάρτρες και οι παραμένες δεν αισθάνονται πραγματική αγαπή, αλλά πλοτάρη και προσποητή, επειδή ενδιαφέρονται μόνο για το μόδιο τους. Εξάλλου και η ουματική κατασκευή της γυναικείας αποβενεί στην πρέπει να βιδαντών και να ταΐζουν μόνες τους τα παιδιά που έχουν γεννηθεί. Γι' αυτό, δηλαδή, σα κάθε ζωό που πρόκειται να γεννηθεί, έχαρισε το γαλα για τροφή. Επομένως αυφού είναι το έργο της «Θείκες» πρόνοια που έβαλε διπλούς μαρτούς στις γυναικείες ωστε, κι αν ακόμα γεννήνουν διδύμα, θα έχουν διπλή πηγή διατροφής. Άλλα και ανεξάρτητο από αυτά, θα είναι πιο στογερικές και πιο αφορησιμένες στα παιδιά τους. Και μα το θέλ, δικαιολογημένα, αφού η συντροφία αποτελεί, ας πούμε, τονωτικό της αγαπής. Γιατί και τα αγριά ζώα στα αποστονταν από το κοτάδι τους, μοιάζουν να θέλουν να ξαναμίξουν μ' αυτό. Το πάρτο, λοιπόν, που πρέπει να προσπαθήσουν να κάνουν οι μητέρες, όπως είπα, είναι να τρέφουν οι ίδιες τα παιδιά τους. Αν ομως έχουν αδύνατό αύμα, γιατί μπορεί να συμβεί και κάπι τετοιο, η βιδάντων να γεννήσουν και αλλά παιδιά, τότε πρέπει να εξετάζουν με μεγάλη προσοχή, ώστε να μην προσλάβουν τις οποιεσδήποτε βιδάστρες η παραμένεται. Πρώτα-πρώτα να είναι ως πρώς το ίθιο Ελληνίδες. Γιατί, οπως τα μελητούσαν οι ουματούς ενώς παιδιού από τη στήγη της γεννήσης του είναι αναγκή να πλαδίσονται επί, ώστε να γίνονται καθώς μεγαλώνουν ίσα και όχι παραμορφωμένα, κατά τον ίδιο τρόπο πρέπει να ρυθμίζονται και οι φυσικές προδιαθέσεις των παιδιών. Η νιωτή είναι κάτι το εύπλακτο και ρευστό, και εντυπωνύμως θα βαθή στις τρυφερές φυξες των νέων όσα μαθαίνουν. Ενώ καθε οκτώρο μαλαζόται πολι άνοδοκα. Γιατί, όπως ακριβώς οι σφραγίδες μόνο στο μαλάκι κερί αφήνουν για πάντα τα σημάδια, έτσι και τα κάθε λογής διδάγματα αποτυπώνονται βαθή στις φυξες των παιδιών, σταν είναι ακόμα απαλές. Γι' αυτό, κατά τη γνώμη μου, ο δαρμόνιος Πλάτων συμβουλεύει επίμονα τις νταντάνες να μην λένε στα παιδιά αποιουσδήποτε μυθούς, γιατί θα γεινούνται επί τις φυξες τους από την τρυφερή ήλικα, μι ανοήσεις και ανηθίκα πράγματα. Και φαίνεται πως ο ποιητής Φωκιλίδης μας δίνει αυστηρή συμβούλη όταν λέει:

«Μαρό πουν είναι το παιδί,
μαθε το καλά έργα».

6. Επίσης, δεν πρέπει να παραλείψουμε και το εξής: οι νεαροί δουλοί που πρόκειται να υπηρετούν και να κρατούν συντροφία στα παιδιά μας, πρέπει να φροντίσουμε πρώτα-πρώτα να έχουν λεπτούς τρόπους και επιτόπιον να μιλούν αππάταια την ελληνική γλώσσα, γιατί η συνανταστροφή τους με βάρβαρα και κακού χαρακτήρα παιδιά⁵, θ' αφήσει απάντων τους κάτι απ' την προστασία τους. Ακόμα, όσοι συνηθίζουν να χρησιμοποιούν παρομίες, δένε πετυχημένα πως: «αν περπατάς μ' έναν κουτσό
θα μάθεις να καυτούσαις».

7. Οταν τα καυτά φτασουν στην ήλικια που ορίζεται απ' το νόμο να τα αναλαβουν οι παιδαγωγοί⁶, τότε που οι γονείς πρέπει με μεγάλη προσοχή να εξασφαλίσουν την ήδη υπόσταση τους, την έναν κανουν λάθος και παραδόσουν τα παιδιά τους σε δύολους ή σε βαθράρους ή σε ανθρώπους με αστάτο χαρακτήρα. Επέιτη στην εποχή μας αυτοί που γίνεται από πολλούς είναι κάτι παραπάτημα, δηλαδή, τους που αιδολογούν απ' τους δύολους τους, κι αλλούς τους κάνουν γεωργούς, άλλους λαστρόμους, άλλους εμπόρους, άλλους οικονόμους και άλλους αργυραμούσους. Αν ομως πετάχουν κανένα υποκείμενο ανίκανο για κάθε άλλο πράγμα και ικανό μόνο να τρωει λιμαριγκά και να μεθοκοπεί, πηγανουν και του παραδίδουν τα παιδιά τους. Ενώ ο αέρος του ουματούς του παιδαγωγούς, πρέπει να έχει τα προσόντα που έχει ο Φοίνιξ, ο παιδαγωγός του Αχιλέα. Άλλα το πιο μεγάλο και το πιο σημαντικό από όσα έχουν πει θα το πω τώρα. Πρέπει να αναζητηστε για τα παιδιά μας εκείνους τους δασκάλους που η ζωή τους είναι αμεργάδαστη, και η συμπεριφορά πους αμέρητη, και η μόρφωση τους άριστη. Πηγή και ρίζα της ανθρώπινης αρετής είναι η καταλλήλη παιδεία. Και όπως τας γεωργούς που απέρισσαν τα φυτάνια με πασαδάλους, έτσι και οι καλοί δασκάλοι φυτεύουν θεάθια στις φυξες των νέων της αυγμούλες και τις προτρέπεις για να αναπτύσσουν οι αρετές σαν ίσια βλαστάρια. Και σημερα αξέχαστες να φτύνει μερικούς πατέρες, οι οποίοι πριν εξεκριβωθούν ποιοι είναι αυτοί που θα προσλαβίσουν, είτε από σγονιά, είτε από αμέρημα, παραδίδουν τα παιδιά τους σε χέρια ακατάλληλων και ασημαντών ανθρώπων. Και το πράγμα μεν είναι τόσο γελούν αν γίνεται μόνο από αμέρημα. Εκείνο που είναι εντελώς παραδόγονο είναι κάτι άλλο. Δηλαδή ποιος: Υπάρχουν μερικοί που αν και γωνιέρων, πληροφορούνται απ' τους άλλους την αμορφωσά και τον κακό χαρακτήρα ορισμένων δασκάλων, παρ' όλα αυτά τους αναθέντων τη μόρφωση των παιδιών τους, αλλά γιατί παρασύρονται απ' τις κολακείες των δασκάλων, που τους γίνονται αρετοί μ' αυτον τον τρόπο, και μερικοί για να μη χαλάσουν το χατήρι των φίλων που τους παρακαλούν. Και φέρονται απαράλλαγμα με τον αρρώστο που για να ευχαριστήσει το φίλο του, αφήνει τον επιπτώμανα γιατρό που θα το έσωσε και προτίμησε κάποιον άλλο που είναι αμαρτής και μπορει να προκαλέσει το θανάτο του, ή μ' εκείνον που διώχνει έναν άριστο καπετανάγια για χρησιμοποιησε το χειρότερο, επειδή τον παρακάλεσε καποιος φίλος του. Μα τα δία και όλους τους θέως, μπορει να θεωρουνται πατέρες εκείνοι που βάζουν πο πάνω απ' τη μόρφωση των παιδιών τους τα παρακαλα των άλλων; και έπειτα δεν είχε δικό ο γερο-Σωκράτης που έλεγε

πολλές φορες πως αν ήταν δυνατό θ' ανέβαινε στο πιο ψηλό μέρος της πόλης και θα φώναζε δυνατά: «άνθρωποι, ανθρώποι η πατε να κάνετε, ζοδεύετε όλες σας τη δυναμείς για ν' αποκτήσετε χρήματα και για τα παιδιά σας, στα οποία θα τα αφήσετε, φροντίζετε τούτο λιγο; Σ' αυτά, εγώ τουλάχιστον, θα μπορούσα να προσθέσω στα αυτοί οι πατέρες κάνουν κατ' παρούσιο μ' εκείνον, ο οποίος φροντίζει για το παπούτσι του και αδιαφορεί για το πού του. Πολλοί πατέρες φτανουν σε τέτοιο βαθμό φιλαργυρίας και μιούς για τα παιδιά τους, ώστε για να μην πληρώσουν μεγαλύτερο μισθίο, προτηρευν ανθρώπους που δεν έχουν καμία αδιά για παιδαγωγοί των παιδιών τους, αγοράζοντας εστι φτηνά την αμάθεια. Γι' αυτό και ο Αριστοπότης πούλο χαρτιώμενα και με σαπτική διάθεση ερωνευτήκε καποιον πατέρα κουφιοκεφαλο και ανορτό.

Όταν των ριπών πούλο μισθίο θα του ζητησει για να μορφωσει το γιο του απάντησε: «χίλιες δραχμές». «Μα το Θέλ, οαν να ζητάς παρα πολλά, με χίλιες δραχμές μπορώ να αγοράσω δουλού», είπε. «Εντάξει του αποκριθήκε ο Αριστοπότης, «εσύ θα έχεις δυο δουλούς και το γιο σου και αυτον που θ' αγοράσεις». Και γενικά, πώς δεν είναι παραδόξο να συνηθίζουμε τα παιδιά να πανούν την τροφες με το δέλ τους λίγη, κι όταν απλωντον το αριστέρο, να τα μαλωνούμε, κι ωστέρα να μην φροντίζουμε καθόλου ν' ακουν εύπναν και κορύφη λογια. Τι παθανούν οι «δαυακούσιοι» αυτοι πατέρες όταν αναβρήψουν και μορφωσουν με κακο τρόπο τα παιδιά τους, θα σας το εγω: Οταν αυτά φτασουν στην ανδρική ηλικια θα παραμεληθουν τελείων των υγιειν και τακτικό τρόπο ζωής και θα πεσουν με τα ρούτρα στις απατες και κτηνώδεις απολαυσιες, τοτε πια που δεν θα υπαρχει καμια γιατρια, οι πατέρες μετανιώνουν γιατι παραμεληθουν εγκληματικά τη μορφωση των παιδιών και θίλωνται πολὺ για τα καρωματα τους. Ιταν πολλοι απ' αυτοις κανουν παρεια με κολακες και παραστα, ανθρωπους χωρις σημασια και καταραμενους που καταπερφουν και διαφεύγουν τη νεολαια. Άλλοι οπαταλουν τα λεφτα τους συνητριπτανε εταιρεις και πορνεια περιοπης και πολυεδεξ, άλλοι οκορπαν παντη περιεπιστημε πραξις μπανοντας σε οπιπα και χωριζοντας ανδρογυνα, πληρωνοντας μια μοναχα ήδην με το δυνατο τους. Και ομως αν αυτοι εχαν παρει καποια φιλοσοφικη μορφωση, ιως δε θα αφριν τον εισιτο τους να παρασυρει από τετια πραγματα, και θα ενιωνται ποτε οι ιηματικοι παραγγελματα του διογκωνη πο με λιγα τουσιχτερα, αλλα με εργα που ανταποκρινονται στην αληθεια, ουμβυλευει και λεε: «εμτα αγοράκι μου σε πορνειο, για να μαθεις ότι τα φτηνα πραγματα δεν διαφεύρουν καθόλου απ' τα πο πολυτα».

8. Ανακεφαλαιοντας, λοιπον, τα παραπανω, υπογραμμιζω (και μπορει να νοιμαθει δικαιολογημένα πως δινω μαλλον χρηματ και οχι ουμβυλευει), στη μοναχα πρωτ και δευτερο και τελευταν στον τομε αυτον της αγωγης υπαρχει: καλη, ουσια και μελεπημενη ανατροφη και τοποθετημενη μορφωση, επειδη πεπονια πως ο συνδιαμας και των δυο οδηγει στην αρετη και στην φυσικη ιορροπια. Ολα τα αλλα αγαθα της ανθρωπινης ζωης ειναι ασπασματ και αναδια λογια. Η ευγενικη καταγωγη ειναι ωραιο πραγμα αλλα το κληρονομι κανεις απ' τους πραγμανοι. Τα πλουτη ειναι πολυτυπο αγαθο, αλλα η αποκτηση τους ειναι ζητημα τοχης, επειδη πολλες φορες τα παιρνει απο εκεινους που τα κατεχουν και τα προσφερει σ' αυτους που δε επιλογην να τα αποκτησουν. Υπερτει τα μεγαλα πλουτη αποτελουν προκληση σ' αυτους που συνηθιζουν να βαζουν στοχο πογγα γεμα νοιματα, σε κακορουχους, δηλαδη, δουλους συκοφαντες και το χειροτερο ειναι να πλουτη έχουν και οι ανθρικοι ανθρωποι. Η δολα πάλι ειναι αξονεσθατο, αλλα οι οιγυρο πραγμα. Η οιγυρια ειναι πολυ ποθητη, αλλα η διαφεκια της μικρη. Η υγεια ειναι πολυτημη, αλλα οχι σταθερο πραγμα. Η ουμαρικη ρωμη αξοζηλευη, αλλα ειναι ευαλωτη, απ' την αρρωστεια και τα γηρατεια. Και γενικα αν κανεινας κορβώνεται για τη ουμαρικη του δοναρη, πρεπει να μαθει πως έχει γνωμη λαθεμενη. Ιταν ποση αδια εχει η δοναρη του ανθρωπου σε ουγκηρη με τη δυναμη αλλων ζωων π.χ. των ελεφαντων, των ταυρων και των λιονταριων; Η μορφωση, αντιθετη, ειναι το μοναδικ αλλαντο και θεικο αγαθο απ' οσα έχουμε. Και τα βασικοτερα απ' όλα στη φυση του ανθρωπου ειναι δυο: οι νους και η λογικη. Και ο νους ειναι αρχοντας του λογου και ο λογος ειναι επιτηκος του νου και αυτον δε μπορει να τον νικησει η φορα των πραγματων και ουτε μπορει να τον κλεψει η ουκοφαντα, αυτε νε τον βλαφει η αρρωστεια και τα γηρατεια δεν τον πραγμαζουν. Γιατο μονο ο νους με το περασμα του χρονου ανανεωνεται. Και ενω ο χρονος, ολα για αλλα μα τα παιρνει, στα γραπτα προσβετη την πειρα και τη γνωση. Εται και ο πολεμος, που οα χειμωρφος, ολα τα ουκοπιει και τα δαλαιν. μονη τη μορφωση δεν μπορει να την αλλοιωνει. Και μον φινεται πως ο φιλοσοφος Σπιττων απτ' τη Μεγαρα ειωκι αλινομηνοντη απαντηση στον Δημητριο των Πολιορκητη, που οαν κατεδαφιος την πατριδα του και πουληση για δουλους οιλους τους κατοικους, τον πρωτης μητιας έχει χασει τιποτα: «Α μπα, ο πολεμος δεν μπορει να παρει αναιματα στα ολα λαφυρα την αρετη». Συμφωνα και παρομια με αυτη φινεται και η αποκρια του Συκρατη. Και αυτος δηλωτη σταν δορρω τον ωρατο ο Γοργια, ποια γνωμη έχει για τη βασιλια των Πειραιων και τον θευρει επιχογκιμ, απαντης: «Δεν γνωριω ποιος ειναι ο βαθμος της μορφωσης και της αρετης του». Αφοι πιστεις πως απτ' αυτη εξαρτηται η ευτυχια και οχι απο παροδικα και τυχαια πραγματα.

9. Αλλα οπως παρακινων τους πατερες, να μη δεωρων πιπα στην ενδιαφερον απο τη μορφωση των παιδιων, έται υποστηριζων απο την αλλη μηρια την κρατων αγην και ανοβεκτη και να απομακρυνουμε οσο μπορουμ περιοστερο πα τα παιδια, απο τους κουφιους πανηγυρικους λογους. Ιταν κατ που ορεσει στους πολλους ειναι φυσικο να μην αρεσει στους σοφους και σαν μορφατης της ορθοτητας αυτων που λεω φέρνωνται στην ουγκηρηα του Ευριπιδη⁷: «Δεν κεταφερω να μιλω εγω, αρεστα στον οχιο, μα τερ μετοι απτ' αυτο γιατι οσοι ειναι οκαρτοι, και κατ καλο θγαινε απτ' αυτο γιατι οσοι ειναι οκαρτοι, για τους ουφους το λιγο τους, τον οχιο γοητευουν».

Επειτα εγω τουλαχιστον, έχω διαπιστωνω πως οσοι έχουν επιθευτητα να μιλουν έται που να ικανοποιουν τα κεφια και τα γουστα του αμφρωπου οχιου, αυτοι κατανουν οι πο πολλοι ασωτοι και φιληδονοι. Και μα το θελ δικαιολογημενα γιατι αφου ετοιμασην για τους αλλους οργια, παραμελουν την ηθικη, και ειναι φυσικ αλλα δυσκολο να βαλουν πανω απο την ικανοποιη των παθων τους, και τη γλυκα ζωη που περνουν, ασωτες και ηθικες αρχες, η ν προσταθησουν να γινουν φρονιμοι, θυσιαζοντας τις απολαυσι τους ευχαριστουν. Εκτος απο αυτα σι θα αρελουναν στα παιδια τη αυτοσχεδια λογια; Γιατι ειναι ασωτο να μη λεω, ουτε να κανουν πιπα της χωρις μελετη αλλα συμφωνα με την παρομια: «Τι ωραια πραγματα ειναι δυσκολα». Αλλα οι αυτοσχεδιοι ρητορικοι λογοι, ειναι γεραιο πραγιερολογιες και πλεονται ευκολα, και ειναι δυσλειει ανθρωπους, που δεν ζερουν απο πο πρετει να αρχισουν και που να τελειωσουν. Και εκτος απο τη αλλες απειλες, οσοι πραχειρολογουν, έπειτα σε φοβειη ασυμμετρια και πολυλογια. Αντιθετα, η πρετομασια, δεν αργει το λογο να λεπετει και να φτανει στην ασυμμετρια. Ο Περικλης οπως γνωριζουσε απο την παραδοση, οταν πολλες φορες τον παρακαλουσε ο Δημος να μιλησε, αρνισται λεγοντας ότι ειναι απρετομαστος.

Το ίδιο και ο Δημοσθένες, που ήταν θερμός οπαδός της πολιτικής του Περικλή, σταν του ζήτησαν κάποτε οι Αθηναίοι κάποια συμβουλή, αρνήθηκε λέγοντας: «δεν είμαι προετοιμασμένος». Και αυτό ίως είναι αδύσιμη και ψεύτηκη παραδόση. Στο λόγο του οώμας «Κατά Μειδίου», αναπτύσσει ολοκλήρωτα, τη σημασία της προετοιμασίας. Γραφει λοιπόν: «Έγια σας ομολογώ ότι έχω μελετησει, και δεν το αρνήσαται το θέμα, σας μπορούσαν καλύτερα γιατί θα ήμουν αξοκατακρίτος, αν ύστερα απ' σας υπόφερα και υπόφερα ακόμη, δεν προετοιμάζα, αυτά που επρόκειτο να οις πως».

Παρ' όλα αυτά, δε βα μπορούσα να υποστηρίξω, πως απορρίπτω τελείως, τις εκ του προχείρου ομίλες ή ότι δεν πρέπει να τις χρησιμοποιει κανές όταν τον αναγκάζουν οι περισσότες, αλλά να τις χρησιμοποιει σαν φάρμακο. Προτείνω, λοιπον, ωστόν να φτάσει κανές στην αντρική ηλικία, να μη μίλα στην τόχη. Μονάχα όταν στεριώνει μέσω του τη δύναμη του λογού, τότε, όταν τον καλύνει οι περισσότες, επτρέπεται να χρησιμοποιει ελεύθερα τον λογο. Και στην περίπτωση αυτή, όπως αυτοί που έμεναν πολύ καιρό δεμένοι, και αν τους λύσει κανές, επειδή έχουν συνήθει στα πολύχρονα δεμάρι, δε μπορούν να περπατήσουν κανονικά, αλλά με λιγυμένα πόδια, το ίδιο και εκείνοι, που πολύ καιρό, έβαλαν τους λογούς τους σε ορισμένα καλούπια, αν κάποτε χρειαστεί να μιλήσουν πρόχειρα οπωδόπιτο θα διατηρήσουν τον ίδιο χαρακτήρα στη διατυπωση των νομάτων. Το να επτρέπεται ομάς οι πατέρες στους γιους τους, όταν ακόμη είναι μικροί, να μίλουν όταν παρουσιάζεται ευκαρπία, αυτά γνένται από να λένε τις μεγαλύτερες ανοησίες. Λένε πως ένας ασημάντος ζωγράφος, έβελε κάποτε στον Απέλλη, ένα πίνακα και είπε: «Και αν δεν μου το λέγετε θα καταλαβαίνω, ότι γρήγορα τον έφτασες, και απόρια πώς δεν έχεις ζωγράφους περιοδεύσερες σαν και αυτόν».

Αλλά για να ζαναγρίσουμε στο θέμα που με απαγολεύει, όπως στα θεατρικά έργα, πρέπει να αποφεύγουμε το υπερτραγικό υφος, έτσι και στους ρητορικούς λόγους συμβούλευμε να χρησιμοποιούμε με φειδώ, και να αποφεύγουμε τις έξιζητμενες και φθενής ως προς το νομός τους λέξεις οι παραφορουμένους τρόπος εκφράσης, ενώς απωθητικός, και η υπερβολικό έρχη διατυπώση. δεν μας προκλεί το ενδιαφέρον. Γιατί όπως το σώμα, δεν πρέπει να 'ναι μονάχα υγιές, αλλά και ευκινή, έτοι και ο λογος, δεν πρέπει μονάχα να μην έχει κανένα φεγάδι, αλλά να είναι και ζωντανός. Γιατί ο λογος που ακολουθεί απλά τους κανονες που τον διέπουν, επανείπεται μονάχα, ενώ αυτός που δινει τολμη, προκαλεί και το θαυμαρο. Την ίδια γνώμη, έχω και για την ψυχική διάθεση: δεν πρέπει δηλαδή κανείς να 'ναι ουτε θραυσις, ουτε φοβιτσάρης και να τα ξανάγκασι γιατί στην πρώτη περιπόταση γίνεται διάστροφος και στη δευτερη δουλοποτρέπτη. Το να ακολουθεί κανείς ο' λη στη μέρη οδο, δενχει τέχνη και επιβεδούτη. Και επιθυμώ επίσης, εφόσον εξέτασα ακούγη το πρόβλημα της παιδείας, και αναπτύσσως τις ιδέες μου γι' αυτήν, να προσθέω, ότι θεωρώ νη χρησιμοποίηση των μακροπτεριδών λογών, πρώτα-πρώτα, δείγμα ελεγκτής που καλού γουστου, και δευτερον, πολλού βαρετή και ανυπόφορη, για την ασκηση των παιδιών. Γιατί η μονοτονία σ' όλα γενικώς τα πράγματα, μας προκαλεί το αισθήμα του κορεμού, και της θαρεμάρας: ενώ η ποικιλία, προκαλεί σ' όλα τα πράγματα ευχαριστηση όπως π.χ. στα ακρόδιατα και θεαματα.

10. Πρέπει λοιπον το παιδι των ελεύθερων γονινών να της αφηνούμε να βλέπει και να ακούει, όλα ανεξαρτήτως τα εγκύωλα μαθημάτα. Σ' αυτά οώμα σα ρίξει μια βιαστική ματιά, για να πάρει μια γενού σε αυτά, επειδή δεν είναι δυνατό να είναι κανείς τέλεος σ' ολι, γιατί κύριος στοχος των πουσών, είναι η φιλοσοφία. Και μπορώ να εκφρασω τη γνώμη μου, με την έλξη εικόνα: Είναι δηλαδή αραιο, να γνωρίσεις τα ζωένσαντα κανείς, πολλές πολτείες, ομής το συμφέρον του απατει για εγκαταστάθει στην καλύτερη από αυτές...

Π' αυτό χαρτισμένα ο φιλοσοφος Βιν, έλεγε πως σαν τους μηντήριες της Πηγελόπης, που μη μπορώντας να την πληραΐσουν, πλάγιασαν με τις δούλες της, έτσι και όσοι δεν έχουν δύναμη να νιώσουν το νόημα της φιλοσοφίας, καταπλανούνται με άλλες ασχολίες που δεν έχουν καμία αξία, κατασταπλανώνται και την τελευται ικράδει του εαυτού τους. Όστε πρέπει αν σπεικτρον και τέρμα της ολίς εκπαιδεύσεων, να θέουσι τη φιλοσοφία. Γιατί για την φροντίδα του οώματος οι ανθρώποι έχουν εφεύρει δύο επιστήμες, την ιατρική και τη γυμναστική, από τις οποίες, η πρώτη διατρέψει υγιές το κορμι και η άλλη το κανείς ευρωστο. Αλλά το μοναδικό φάρμακο για τις αρρώστειες και τις παθήσεις της ψυχής είναι η φιλοσοφία: επειδή εξ αιτίας της και με τη βοηθεία της μπορει να μάθει κανείς, ποιο είναι το αραιο και το ασχήμιο, ποιο το δικαιο και ποιο το αδικο και γενικά τι πρέπει να επιδίωκουμε και τι να αποφεύγουμε. Πώς θα συμπεριφέρομαστε οις θεούς, στους γονούς, στους γηλικούς, στους νόμους, (στους ζένους), στους αρχοντες, στους φίλους, στης γυναικες, στα παιδια, στους δουλών: ότι πρέπει τους θεούς μεν να λατρεύουμε, στους γονούς να πειθαρχόμε, στους αρχοντες να δείχνουμε υπακοη, να αγαπούμε τους φίλους μας, να μένουμε πιστοι στις γυναικες μας, να φερόμαστε στοργικά στα παιδια και να μη περιφρούσουμε τους δουλους. Και το πηματικό, να μη χαιρόμαστε υπερβολικά, σταν εμαστε ιευτυχίμενοι, ούτε να λυπάμαστε υπερβολικά, σας μας συμβει κάποιο δυστυχημα, ούτε να παραδίνομαστε στην ηδονη, ούτε να αποθηριώναμεστε από το πάθος, σταν έμαστε θυμιμενοι, πράγματα που εγώ θεωρώ οπουδάπεδα αγαθά, απ' όλα σας μας παρέχει η φιλοσοφία. Γιατί είναι χαρακτηριστικο του ευεγενικού άνδρα να φέρνεται με αύξοντη περιπέτεια στις δυστυχεις του. Ο μετριοπαθης πάλι να ζει χωρις να προκαλεί φθονο και μονάχο σοφρος μπορει να υπερνικηει με τη συνεση του τις ηδονες και οποιος ουγκρατει την οργη του, δεν ειναι τυχαος.

Θεωρω δε τελείων ανθρώπους, αυτούς που μπορούν να αναμείζουν και να συνταιρισασσον αρμονικα την πολιτικη δραστηριότητα με τη φιλοσοφία, επειδη νομίζω που έχουν δύναμη να υπέρτατα αγαθά, δηλαδή να φροντιζουν για το κοινό καλο όταν πολιτεύονται και να ζουν ακομαντη και γαληνη ζωη, όταν ασχολούνται οσβαρά με τη φιλοσοφία. Γιατί από τους τρεις τρόπους ζωης που υπάρχουν, τον πρακτικο, το θεωρητικο και τον απολαυστικο, ο τελευταιο, επειδη είναι παραλιμνεος και δουλος των ταπεινων ήδων, ταριχαι στα ζωα και στους μικροπρεπεις ανθρώπους ο πρακτικος αν δεν μετέχει τη φιλοσοφία είναι ακαλέργυτος και με πολλα χάραματα και ο θεωρητικος χωρις το συνδιασμο με τον πρακτικο ειναι ανωκελος. Ας πρασπαθησουμε λοιπον, σσο είναι θολετο, και με την πολιτικη να ασχολούμαστε και με τη φιλοσοφία να καταπινόμαστε, όταν παρουσιαζονται οι καταλληλες περισσασ. Συνδια-ζοντας τους δυο τρόπους ζωης, εφαρμοζα την πολιτικη τους ο Περικλης, όπως και ο Αρχυτας ο Ταραντίνος, και ο Διον ο Σύρακουσιος και ο Επαγγεινόνδας ο Θερβανος, από τους οποιους ο ένας, ο Διον υπηρεζη μαθητης και φίλος του Πλάτωνα.

Αυτά λοιπον σχετικα με την παιδεια, και δεν καταλαβαινω για ποιο λόγο να χρονοτριθω περισσούτερο. Ένα μονάχα σε όσα έχω πει, νομίζω πως είναι αναγκαιο να προσθέων να μην παραμελούμε να κάνουμε ουλογη παλιών συγγραμμά-των, όπως κάνουν οι γεωργι... Γιατί με τον ίδιο τρόπο, όργανο της μόρφωσης είναι η χρησιμοποίηση των θιβλίων, και απο αυτα αντλώντας σαν από αιστερευτη πηγη, να διατηρουμε και να προάγουμε την επιστημη.

11. Επισής οι γονείς έχουν υποχρέωση, να μην αδιαφορούν, για τη σωματική ανάπτυξη των παιδιών τους. Αντίθετα πρέπει να τα στέλνουν στο γυμναστή, για να τα ασκεί με κατάλληλες ασκήσεις, ώστε να αποκτήσουν αρμόνικά και ρυματέλα συγχρόνως σώματα. Γιατί το θεμέλιο καλών γραπτών είναι η απόκτηση εύρουσαν κορμού, από την παιδική ηλικία, λοιπόν, όταν είναι καλοκαριά, πρέπει να επομαζόμαστε για να περάσουμε καλά το χειμώνα, έτσι από τα νεάτα, πρέπει να αποθηκεύουμε για τη γραπτεία σαν ερόβια την τακτική ζωή και την σωφροσύνη. Έναν ανάγκη να γίνονται με μέτρο οι σωματικές ασκήσεις, ώστε να μην έχενται από την κούρσαρη τα παιδιά και να μην μπορούν να αιχοληθούν σοβαρά με τη μόρφωση τους. Γιατί κατά τη γνωμή του Πλάτωνα, ο πολὺς ύπνος και ο υπερβολικός σωματικός κόπος, είναι εχθροί της μόρφωσης. Μα τι σημασία έχουν όλα αυτά που ανέφερα, μπροστά σ' αυτά που βιαζόμανται να οσας πως αιμένις τώρα; Τα παιδιά πρέπει να ασκούνται στη στρατηγική αγωνίσματα, επιτελώντας αθλούς στον ακοντισμό, στο δέκο και στην κυνηγί. Ιστι σημάζεις όπως επίσης καποίος, τα λαρύγια των νικητών, κείτονται στη μέση, σα βραβεύει των νικητών. Εάν αλλού ο πολέμος δεν δεχεται κορμιά που δεν είναι ηλιοκαμένα (αλλά μεγαλούμενα στη σκάι) και γι' αυτό ένας καλούποντας στρατηγός, ελασκόμενος απόν πολεμική τέχνη, μπορεί να κατορθώσει, να το βάλουν στα ποδιά, φαλαγγές αθλήτων, που δεν έχουν ασκηθεί στα πολεμικά.

Θα μπορούσα ομοίως να με ριψωτεί κόπος: «Εσύ, ενώ υποσχεσαι να δώσεις οδηγίες, για την ανατροφή των παιδιών, που έχουν ελεύθερους γονούς, επειδή φανερώνεις δεν ενδιαφέρεσαι, για την ανατροφή των παιδιών των φτωχών και λαϊκών ανθρώπων, και αραδαέσεις συμβούλους μόνο για πλουσιούς και λέει τι πρέπει να κάνουν». Σ' αυτούς δεν δυσκολεύομαι καθόλου να διδάσκω απάτην. Εγώ δηλαδή θα φέλα να δινεται σ' αλλούς η ίδια μόρφωση, όσο είναι δινατό. Αν ομως καποίοι, επειδή είναι φτωχοί, δεν μπορούν να εφαρμόσουν τις οδηγίες μου, ας κατηγορούν την τούχη τους, και όχι αυτούς που δινει αυτές τις συμβουλές. Ήσ προσπάθησαν, λοιποί και οι φτωχοί για να αναθέρψουν τα παιδιά τους, μ' όσο το δυνατόν καλύτερο τρόπο. Ήσ αγι, όσ τους δινούν μονάχα σαση αγωγή τους επιτρέπουν τα οικονομικά τους. Μ' αυτά παραφράσω την ομιλία μου, για να ενσωματώσω στα παρακάτω και τα άλλα που συντελούν στην ανατροφή των παιδιών.

12. Και συμβούλουν και το εξής: οι γονείς και οι δασκαλοί, πρέπει να παρακινούν τα παιδιά τους με αυμβούλες και πειποικούς λόγους, στης καλές πράξεις, και όχι προς δεσμό, με ξέλο και βίαια μέσα. Γιατί νομίζω πως απαραίτησης περιοστέρα στους δυσλόγους, παρά σπους ελεύθερους. Γιατί αποθαρρύνονται, και νιωθούν φρίκη τα παιδιά, μπροστά στους κοπούς για μόρφωση, αλλά από τους πονούς των χτυπημάτων, και άλλα από τους εξετελέσματους, σπους οποίους υποβαλλονται. Αντίθετα οι επανοι και οι παραπήρησεις, είναι πολύ πιο ωφελιμά από κάθε λογή τημώρια για τα ελεύθερα παιδιά, επειδή οι πρώτοι τα παρακινούν στο καλό, και οι δευτερες τα απογιακρύνουν από το κακό. Πρέπει ομοίως να χρησιμοποιούνεν εναλλακτικά, και με ποικίλους τρόπους, τα μαλάριστα και τους επανοις. Οταν δηλαδή περιπέσουν καμια φορά από λάθος, να τα κανουμε να υιωνουν ντροπή για την πράξη τους και ξανα πάλι να τα ενθαρρύνουμε με τους επανοιας ακολουθώντας αυτό που κάνουν οι παραμένεις, οι οποιες, όσταν τα μωρά αρχίζουν να κλαυσούριζουν, τα παρηγορούν, δινοντας τους το παρό τους. Οπωδόποτε ομοίως, δεν πρέπει να τους φουσκωνουμε τα μαυλα και να τα κανουμε να τα παρινούν απανω τους με υπερβολικά εγκώμια, γιατί με τους υπερβολικούς επανοιας, αποκλαυνονται και κανουν σκέρτα.

13. Ακορα, εγώ είδω μερικούς πατέρες που η υπερβολική αγαπη, έγινε αυτά να μην αγαπούν καθόλου τα παιδιά τους. Άλλα τι θέλω να πω: Ωσ χρησιμοποιουν παραδέγμα για να κανω το λόγο μου πο παθάρο. Υπάρχουν δηλαδή πατέρες, που με το να βιαζονται να αναδέξουν όσο το δυνατό πιο γρήγορα, τα παιδιά τους πράξη α σ' αλλα, τα φορτώνουν συνέχεια με κόπους, που δεν περνούν τις δυναμεις τους, έτσι που να περνουν κατω από την εξαντλήση και γενικα βεδαρημενα απο τις κακοπάθειες, ωστε δεν μπορουν να χυνέψουν πα τα μαθήματα χωρις απδι. Και οπως τα φωτα τρέφονται με κανονικη ποσότητα υερο και με υπερβολικη πνγνοται, έτσι ακριβως και η ψυχη του ανθρωπου, με ωστα υπολογισμένους κόπους, αντιποστασαι και μεγαλώνει, ενώ με τους υπερβολικους κόπους βουλαζει. Πρέπει, λοιπον, να δινουμε αναπαυλα από την ασταμάτη δουλεια, αφου και ολη η ζωη μας ειναι μοιρασμενη ανάμεσα στην αναπαυση και στην εργασια. Και γι' αυτο μας δηλρεκ απο τη φωτη, όχι μοναχη η ζωη, αλλα και ο υπνος, όχι μονο ο πολέμος, μα και η ερήση, όση η καλοκαρια, αλλα και η καλοκαρια, ουτε μερις δουλειας και πράξης, αλλα και οι ερετης. Και με λιγα λογια, η αναπαυη, υστερα απο τους κοπους, ειναι οτι, η νοσητηα στο φαγητο. Και μπορει να δει κανεις αυτο το πράγμα να γινεται ωχι μονάχα στα ζωα, αλλα και στα αμυγα. Εται λασκάρουμε τις χορδες της λυρας και του τζούο, για τη νι, ζανατεντωσουμε. Γενικα το ουμα διαστρεπαι με την απελευθερια και την αναπλήρωση ορισμένων αυστατικων, η δε φυχη με την εναλλαγη της ανάπτυσης και της δουλειας.

Και ειναι άλλο κατάκρισης μερικούς πατέρες που, αφου αναθέσουν την ανατροφη των παιδιών τους στους παιδαγωγούς και στους δασκαλους, δεν αιχολουνται να ακουνουν και να δουν οι ιδιοι πρωστικα τι τους μαθαινουν κανοντας έτσι παρα πολυ μεγαλ ς φράμα. Γιατί πρέπει κάθε τοο, να παρακολουθουν την πρόσδο των παιδιών τους και να στριζουν στη διαβάση ενος ανθρωπου που πληρωνει γι' αυτη τη δουλεια. Γιατί και αυτοι θα δεινουν περιοστέρη επιμέλεια για τα παιδιά, σταν έρουν ότι σε συντομα χρονικα διαστημα, θα τους ζητουν ευδενησ συχνα απο τους γονεις. Και σ' αυτη την περιπτωση, έχει τη θέση του, ο χαρτωμένος λογος του πιπλοκούμου που είπε: «Τίποτα δεν παχαινει τοο πολυ το αλογο, οσο το ματι του αφεντικού του».

Περιοστέρα απ' όλα, πρέπει να ασκούμε, να γιγνανουμε το μυημονικ των παιδιών, γιατί η μημη είναι κάτι σαν αποθήκη της μόρφωσης, και γι' αυτο πλαστηκ ο μόδος, ότι η μημέρα των Μουουν είναι η Μημρουση, δελνατας να κανουν υπανηγμο, και να τονιουν φανέρα, πως δεν υπαρχει πιπο το άλλο, που να προκαλει, και να αναπτύσσει την παιδεια, οσο αυτη. Και αυτη πρέπει να ασκουμε και στις δύο περιπτωσεις, επε δηλαδη τα παιδιά μας έχουν απο φυσικοι τους γέρο μηρμονικ, ετε αντίθετο έχουν ευκολα ότι μαθαινουν. Γιατί μ' αυτον τον τρόπο, το πλουτο χαριη ομα της φωτης, θα το ενιασουμε, και την ελλειψη του, θα αναπληρωσουμε. Και έται, οσοι ανήκουν στη δευτερη κατηγορια, θα γινουν καλυτεροι απο τους άλλους, και οσοι ανήκουν στη δευτερη κατηγορια, θα καταστρέψουν τον ειαυτο τους. Και πολυ οσωστη έχει επιπτωση απο τον Ηοιδο:

«Αν τα μικρα και ασημαντα, μετο πονγη υου σο κρεβες,

ενα πρω απο τα πλουτα σου, τα ματια σου θα τριβες»⁹

Και ακομα σε μη έχουν οι πατέρες και το εξής: οτι η ασκηση της μημης, έχει μεγαλη σημασια, οχι μονο για την εκπαιδευση, αλλα ασκε και μεγαλη επιρροη απον πρακτικη ζωη. Γιατί η αναμνηση εκεινων που κάναμε στο παρελθον, μας καθοδηγει να παιρνουμε σωτες αποφασες σο μελλον.

14. Και φυσικα, πρέπει να μην επιπτερουν στους γονις τους να λένε αισχορολογιες, Γιατί όπως λέει ο Δημόκριτος: «ο

λόγος είναι η οκιά του έργου». Έπειτα πρέπει να τους συνηθίσουν, να 'χαι ομιλητικοί, και να φέρονται καταδεκτικά. Γιατί τίποτα, δεν είναι ποτέ ανδρισμότο από την έλλειψη κοινωνικότητας. Επειδή τα παιδιά, δε γίνονται αντιπαθητικά στους φίλους τους, αν στις μεταξύ τους συζητήσεις δεν κανουν καμμία υποχώρηση στις γνώμες των άλλων. Γιατί δεν είναι ωραιο μονάχα να νικά κανείς, αλλά και να παραδέχεται την ήττα του, όταν η νικη μπορεί να προκαλεσει ζημιά. Αφού όπως ξέρουμε υπάρχει και η λεγόμενη Καδμεία νική. Και μπορώ να φέρω μάρτυρα, γι' αυτό που λέω, το σοφό ρήτο του Ευρυπίδη που λέει:

«Αν ένας σε συζήτηση, δείχνει όλο το θυμό του,
ο άλλος που δεν αντιμιλεί, είναι οσφύτερός του».

Έκτος απ' αυτά που είπα, πρέπει να μιλήσουν και για άλλα, που έχουν την ίδια σπουδαιότητα, και πρέπει να καταπινονται με αυτά οι νέοι, και αυτά είναι τα παρακάτω: Πρέπει να έχουν συγκρατημένοι, να κρατούν τη γλώσσα τους, να στεκονται πάνω από το θυμό τους, και να διατηρουν καθάρα τα χέρια τους. Ας εξέτασουμε λοιπόν, πώς οιμασία, έχει το καθένα απ' αυτά, που τα νιώσουμε καλύτερα, χρησιμοποιώντας παραβεβαγμάτα. Παραβεβαγμάτος χρήν, για να αρχίσου πρώτα από το θεάτρο, μερικοί λέωνται τα χέρια τους, θέλουντας να αποκρούνεν πλούτη με αύξη μέσα και έχασαν τη καλή φήμη που είχαν για τις προηγούμενες πράξεις τους: καθώς ο Λακεδαιμόνιος Γούλιππος, που ανοίξε κρυφά τα σακκουλάκια, με τη χρήματα, διώγκητα από τη Σπάρτη και έζησε έξριστος. Το να συγκρετεί κανείς την οργή που είναι γνωρισμα σοφού ανθρώπου. Γι' αυτό και ο Σωκράτης, όταν καποτε τον κλώπωτος ένας θραύσας και αναδίξη νεαρός, βλέποντας τους φίλους του να αγαπάντον και να θέλουν να τον καταγείλουν στο δικαστήριο είπε: Και αν με κλωπούσσαν εις γαϊδαρός, δια εγατε την αύξηση να τον ανταπόδωσαν και εγώ το χτυπήσα: Άλλα και ο νεαρός δεν έμεινε καθόλου ατιμωρητός, επειδή διόλι τον έβριζαν, και τον κολόραν το παραποτάσσουλ· «Γάιδαρε που κλωπούσσα», πήγε και κρεμάστηκε. Και άλλη φορά πάλι, όταν ο Αριστοφάνης, ανέβας στο θέατρο της «Νίφελες» και έλουσε το Σωκράτη με κάθε λογής βρισιές και κοροιδίες και κάποιος δεστής του είπε: «Πώς μπορεί να μην αγαπάντες Σωκράτη, ενώ σε διακωμώδει με τέτοιο τρόπο;» Και εκείνος αποκρίθηκε: «Μα το θέο, δεν αγαπάντο, γιατί ανέχουμε το πειραγματα στο θέατρο, σπώς θα έκανα και σ' ένα μεγάλο σύμποιο. Ολοίδια και απαραλλάκτα, θα φανε πώς έχει κανείς ο Άρχοντας από τον Ταράντα και ο Πλατανάς. Όταν δηλάδη ο πρώτος γύρως από τον πόλεμο, που ήταν στρατόγος, και βρήκε χέρια ένα χωράφι του, καλέσε τον επιστάτη και του είπε: Θα σε έκανα να κλάψεις πικρά, αν δεν ήρουν τοσο πολύ θυμωμένος». Και ο Πλατωνας πάλι, όταν θύμωσε με ένα δουλού δαμαργό και σιχαρέμ, φωνάζει το γιο της αδερφής του, τον Σπενσοππο και του είπε: «Πάρ· τον και δωτ· τον ενα γέρο ένδο, γιατί εγώ είμαι πατά πολύ θυμωμένος». Ωσ μπορούσα να πε τα κανείς, όπι αυτά είναν πράγματα πολύ δυσκολά, και δεν είναι ευκολό, τον καθένα, να το μημθεί. Το έρω και εγώ πολύ καλά. Αξέζ ομάς ακολουθώντας τέτοια παραδείγματα να προσπάθουμε να μετράσουμε την αυσγκρατηρή οργή, που μας οδηγεί ως την τρέλλα, αφού δεν έχουμε τη δύναμη να τους φτάσουμε στο άλλα, ουτε στις γνώσεις από πέιρα, ουτε στην αρετή. Παρ' άλλα αυτοί ομάς, οιν ειναι εκείνοι θεοί, και ερεις γεροφαντες και μεταλαμπάσετες της σοφίας τους, να προσπάθουμε, οσο τη πτηπέτων σο δυναμις μας, τα νους μηρωσατε, και να αρτάσουμε, οι μπορούμε απ' αυτά. Και το να συγκρετεί κανείς τη γλώσσα του, αφού για το θέατρο αυτό, μας μενια να μιλήσουμε σημφωνα με τη σειρα που έθεσαν, εναν κανείς το θεωρει μικρό, και ανάδο λογο, βρίσκεται πολύ μακρι από την αλήθεια. Γιατι το να σωπανει κανείς στην καταλλήλη σημη, είναι σοφοτέρο πράγμα, από καθε λογο. Και γι' αυτό, κατά τη γνώμη μου οι παλαιοι καθιέρωσαν τα ιερά μυστηρια, ώστε αφού συνηθίσουμε να σωπανούμε γι' αυτά, να εφαρμοσουμε τον ιερό φόβο, που εμπνευσον οι θεοί και την πιστη διασφάλιτων των ανθρωπινων μυστικων. Γιατι θεβαία κανείς απ' θους οωπασαν δεν μετανιωσαν, ενω απ' οους μηδαν, αμέρτωρα. Και εκάδουν ειναι ευκολο, πα τες εκείνο, για το οπιο τηρησες οηγη, ενω είναι αδινάτο, να αναφέρεις απο του πειρα. Και γνωριζεις εις ακοής, αμετρητος ανθρωπους, που έπαθαν πολύ μεγάλες ουμφωρες, επειδή δε μπόρεσαν να κρατησουν τη γλώσσα τους. Και απ' ολους αυτους, παραλεποντας τους αλλους, αναφερια σον παραδείγμα έναν ή διο: Οταν π.χ. ο Πτολεμαίος ο Φιλαδέλφος, παντρευτηκε την αδερφή του Αριστον, επειδή η ποιητης Σωτίαδης είπε:

«Σε τρόπα που δεν έπειτε, σε σπρωχνες το κεντρι σου»,
στη φιλακή ασπασ πολλά χρόνια και τημαρτήρη δικαια, για την ακαρι φλαρια του. Για να κανει, δηλαδη, τους αλλους να γελασουν, εκλαψε πολυ καιρο ο ίδιος. Ιδια και απαραλλάκτα, και πολυ χειρότερα, επει και έπαθε ο οφιστης Θεόκριτος. Οταν δηλ. ο Αλέξανδρος, θέλουντα να γιορτασε πανηγυρικα τα επινεικα, μετα τη νικη του, κατα των βαρβαρων, έβων διασταγη για φτιαξουν πορφυρες εσθιθες, και να διωσουν σι διαφορες χωρες ενα χρηματικο ποσο, κατα απο τον Θεόκριτος είπε: «Προγηγουμενων αναφατωρων, αλλα τωρα έρω και καταλαβανων καλα, όπι ο το πορφυρεος» θανατο, που αναφερει ο Ομηρος, ειναι αυτος που γινεται πορα. Και μ αιτα το λογια έκαιμε εχβρο του τον Αλεξανδρο. Και ο ίδιος παλι, το βασιλια των Μακεδονων Αντιγονο, που εχε χασει το ενα του ματ, οστριζοντας τον για την αναπτηρια του, τον έκαιμε να θυμωσε παρα πολι. Εστελε λοιπο, τον πρων αρχηματερο του Ευτροπιανα, που εχε παρει καπιο ειδωμα, για να έχηται το λογο. Οταν λοιπο ο Ευτροπιανας του διαβιβαζε την αξων του βασιλια, επειδη τον ενοχλουσε με επανειλμηνης επισκηψης, του είπε: «Καταλαβαινω θελει να με αεριβεις ωμο στον Κυκλωπα», ρηναζοντας τον εναν που ήταν μονοβαθμος και τον αλλο που ήταν μαγειρος. Και ο μαγειρας του απαντητη: « Ετοι λες, κεφαλι δε θα χεις, αλλα θα τημωρθεις για την αθυροστηα και την τρέλλα σου». Και πραγματικα αναφερε, σοα ειπωθηκαν στον βασιλια, και εκεινος αφού έστειλε το δημιο, σκότωσ τον Θεόκριτο.

Ομας μαζι μα τη προηγουμενα, να έχουμε ωη οφη μας, και το έλξη: πρέπει να συνηθίσουμε τα παιδια να λένε πάντα την αληθεια. Γιατι το φέμα δειχνει δουλοπετρα και αξέζει να το μισουν όλοι οι ανθρωποι και να μη το συγχωρουν, ουτε στους πιστους δουλούς.

15. Και οι αυτα τα παραπανα τα σχετικα με την καλη ουμπετηρα και την φροντιδα των παιδιων το έχω εξετασ λεπτομεριακα χωρις κομι αμφιβολια και δισταγμο. Ομως για αυτα που προκειται να αναπτυξω αναμεο α σο διο δεσσαις και αμφιταλανευομεν, γερνονται ποτε προ την μα μερια και ποτε προ την αλλη, οσε σ ζωγρια και δεν έχω που να ριέν τελικα το βαρος μου. Και διστα πολι αν πρέπει να συστηση να επατηρευμε και να απαγορευμε τις σχέσεις τους με αυτα; Γιατι αν λαβη υπωψη μου τους στενωμανους, αποτομους και στριψουν πατερες οι οπιοι θεωρουν αφανταση προσβολη για τα παιδια τους την συναναστροφη με εκεινους που τα εριετονται, φοβουμεναι να εισηγηθω και να διωση τη συμβωλη μου. Αν παλ θυμητη τον Σωκρατη, τον Πλατωνα, τον Ζενοφωντα, τον Αιοχινη, τον Κεβητα και ολη την ομαδα των διασημων εκεινων ανθρωπων που δοκιμασαν τους αρενι-

κούς έρωτες και ανέβασαν ψηλά νεαρά παιδιά στους ηθικούς κόδους της παιδείας, της πολιτικής και της αρετής, λιγοτέλεια και επιθυμώντα να ακολουθήσουν με ζήλο το παραδείγμα των διασημών εκείνων ανδρών.

Το ίδιο παραδέχεται και ο Ευριπίδης λέγοντας:

« Έρωτα διαφορετικό μπορεῖ ο θνητοί να θρύψε, αν με ψυχή εναρτητή και δίκαιη ενοθύσουν».¹⁰

Επίσης δεν πρέπει να παραλείψουμε εκείνο που είπε ο Πλάτωνας μεταῦν οιοδήποτε: Υποστηρίζει ότι οοι είναι αριστοί σε όλα, να φιλούν από τους ωραίους όποιον επιθυμούν¹¹. Δηλαδή να διώχνουμε εκείνους που ποθούν μόνο τα ωραία σώματα και να γεγκίνουμε και να δεχόμαστε όλους ανεξαρτέας τους εραστές της ψυχῆς. Πάντως πρέπει να αποφεύγουμε τους έρωτες που συνθίδησαν στην Θήβα και στην Ηλιάδα όπως επίσης και το έθιμο της «απαγωγῆς» που υπάρχει στην Κρήτη. Αντίθετα, να επιδιώκουμε με θέρμη τους έρωτες της Αθήνας και της Σπάρτης.

16. Άλλα σχετικά μ' αυτά ο καθένας σε θεωρεί οικτά εκείνα που ποτείνε οι ίδιοι. Εγώ, όμως, αφού ασχολήθηκα με την τάξη και την κομισία συμπεριφορά των μικρών παιδιών, θα προχωρήσω τάρα στην εφηβική ηλικία και θα πα πάρα πολύ λιγά πραγμάτα. Επειδή πολλές φορές κατέκρινα εκείνους που εισαγάγουν βλασφέμες συνήθειες, αφού εμπιστεύονται τα μικρά παιδιά στις πατερογάγους και δασκαλούς, επέτρεψα τους εφήβους αφήνουν να παρασύρονται χωρίς χαλάντι από τις ορμές τους. Ενώ έχουν υποχρέωση να φροντίζουν περισσότερο τους νέους από τα παιδιά. Γιατί ποιος δεν έρει ότι οι απαντές των παιδιών είναι μικρά και αδύνατον πράγματα που γιατρεύονται όπως π.χ. η αδιαφορία για τους παιδιγούς και οι μικροπατέρες και η ανυπακοή στους δασκαλούς. Οι παρεκρητές όμως των παιδιών που μπαίνουν στην ανδρική ηλικία είναι υπερβολικές και αδικοτακτίτες. Όπως π.χ. τα χωρίς μέτρο φαγοπότια, οι κλοπές των χρημάτων του πατέρα, τα ζάρια, τα γλεντοκόπτημα, τα μεθόνια, έσπαρθενεμάτα κοριτσιών και ζεπτώματα με παντερέμενες γυναίκες.

Πρέπει λοιπόν τις ορμές τους να περιορίζουμε και να συγκρατούμε με κάθε επιμέλεια. Γιατί η ορμή σ' αυτή την ηλικία είναι ασυγκράτητη, αυκινήτη, και χρειάζεται χαλινάρι, ώστε οοι δεν την συγκρατούν με διέλευση της δυνάμεις αφήνουν ελεύθερο το δρόμο στην τρέλλα και διαπράττουν χωρίς να το θέλουν αδικητά.

Πρέπει λοιπόν οι φρένοιμοι πατέρες να αγρυπνούν όταν τα παιδιά τους είναι σ' αυτή την ηλικία και να συνεργούνται παραδείγματα εκείνους που από τις αισιοδεις τους επέστρεψαν σε ουμοφόρες και εκείνους που με την εγκράτεια επαινεύθηκαν και αποκτήσαν καλή φήμη.

Γιατί δύο είναι, ας πουμέ, τα ουσιαστικά της αρετής: η ελπίδα της τημης και ο φόβος της τυμφρίας. Επειδή η πρώτη καμνεί τους ανθρώπους πιο ορμητικά για κατακτήσουν οι, πιο ωραίοι υπάρχει και η δεύτερη τους κάνει διστοχτικούς και απρόδυμους στις χυδαίες πράξεις.

17. Και γενικά πρέπει να εμποδίζουμε τους νέους να συναντηστρέφονται με ανθρίκους ανθρώπους, επειδή παίρνουν ένα κομμάτι από την κακία τους. Αυτό αυμβούλευε και ο Πιθαγόρας με αλλογραϊκές εκφράσεις τις οποίες θα παραβούν και προσποτάθησαν να εξήγησον το νόντα τους, επειδή ασκούν μεγάλη επιρροή στην απόκτηση της αρετής. Παραδείγματος χαρίν «μην τρώει μελανούρια» δηλαδή να μην κανείς παρέα με ανθρώπους που η ψυχή τους είναι μαύρη. «Μην κλέβεις στο ζώγι», δηλαδή να τημάς πολύ τη δικαιούσην και να μην διαγείνεις έων από τα οριά της. «Μην κάθεσαι πάνω στο μετράδι», δηλαδή να μην τερπελάζεις και να φροντίζεις να εξαφανίζεις την τροφή που θα σου χρειαστεί. «Μην φράσει στενό δακτυλίδι», να ζεις δηλαδή με ανεσ και χωρίς να δειπνεύεις με κάτι. «Μην ανακατεύεις τη φωτιά με το σιδέρο», δηλαδή να μην ερθείσῃς περισσότερο έναν ανθρώπο που είναι τότη μυμαγένος γιατί δεν είναι ουσιώτ, αλλά να υποχωρείς μπροστά στο θυμό του αλλού. «Μην τρως την καρδιά σου», να μην βλάπτεις, με άλλα λόγια, την ψυχή σου με βασανά και φροντίδες. «Μακριά από τα κουκιά», να απέχεις δηλαδή από την πολιτική επειδή τα παλιά χρόνια χρηματοποιούσαν τα κουκιά στις φηροφόρες με τις οποίες ελέγκονται οι αρχάντες. «Μην βάζεις φαγητό μέσα στο καθίκι», που απήγανε πως δεν πρέπει να μιλάς με ευγενικό και πολιτισμένο τρόπο στους χωρίους ανθρώπους «γιατί ο λόγος είναι η τροφή του μυαλού και τον λέρωνι μη ανθρωπική κακιά».

«Μην γιρίζουμε στο κοπαδάρι μέσω των έχουμι φτάσει πα στο τέρμα» μ' αλλά λόγια όταν προκειται να πεθανουμε και βλέπουμε πους βριοκούσαν στο τέλος της ζωής μας, να το υπομενούμε με αδιόπτερη και χωρίς στενονόρια.

Και τώρα θα ξαναγιούσα στο βασικό οκτώ του λόγου μα. Να απογκρύνουμε όπως έλεγε τα παιδιά από τους κακοπήδεις ανθρώπους και ιδιωτεύεις από τους κόλακες. Και δεν θα πάμε να λέω συνέχεις από τους πολόδους πατέρες αυτό που τώρα θα ήθελαν: δεν υπέρχει ανέμασις στους ανθρώπους καπούς κατηγορίας που ολέρια που να παρασύρει με σιγουρά και ποι γρήγορα στην αποχαλίνωση από τους κόλακες. Αυτοί και τους πατέρες και τα παιδιά από την κίτα καταστρέψουν γιατί κανούν τα γρηπτεά των πρώτων οδολόπτηρα και τα νεάτα των δεύτερων ντροπάζουν σαν ακατανίκητο δόλωμα, την ήδωντι.

Μην πινετε κρασί λέω από πατέρες στα παιδιά των πλουσιών. Να μεθάτε, τους λένε οι κόλακες. Να είσαιστε φρόνιμοι; Αυτοί νούν στην απόκλιση. Να φιλάνε τα λεφτά τους. Αυτοί να τα σπαταλάν. Να τους αρέσει η εργασία; Αυτοί να τεμπελάζουν, λέγοντας τους ότι η ζήν είναι μια στηργή μονάχα μέσα στο χρόνο και πρέπει να την ζειν κανείς πλειρά και οχι να φευτολέις. Για ποιο λόγο να ακοτίζουσαν για τις φοιβέρες του πατέρα σους; Είναι ξεμωραμένος και σαραβαλιαμένος, και πολύ γρήγορα θα τον παρουσίασε ορκωτό στον τάφο του. Ακόμη και πόρνες συντηρούν μερικοί και ξεμαλίζουν παντρέμενές και τις οικονομίες των γέρων πατέρων σουφρώνουν και μηράσουν. Σχιρερή η φτωτά των κολακών, προσποιούνται πως είναι φιλοί, αλλά δεν έχουν το όφερον να πάνη την αλφέρια κολακεύουν τους πλουσιούς και περιφέρουν τους φτωγούς, σαν να είναι γνώστες κάποιας μοναστικής που γοητεύει τους νέους. Και γελούν μ' όλα τα δόντια των βλέπουν από τους πατέρες που τους ταΐζουν να γελούν με την καρδιά τους. (Υπάνθρωποι και μπαταρόβερεμα μελλ της κονωνίας αφού εξεργάστηκαν από ένα γνέλιο των πλουσιών). Και ενώ γεννηθήκαν τυχαία ελεύθεροι προτημήσαν να έχουν ψυχή δουλού. Και αν δην προσβαλλούνται από εκείνους που τους τρέφουν νιώσουν τον εαυτό τους ταπεινώμενο, επειδή ζουν σαν παρασάτες. Ωστε αν κάποιος πατέρας αινιδωφέρει πα την οικτή ανατροφή των παιδιών του πρέπει να διωσχείται από την αποκριώτικη πατέρα που την οικτή ανατροφή των παιδιών τους. Επειδή και αυτοί ικανοί να χαλαρώνουν και τους ποι καλούς χαρακτήρες.

18. Σωτά και αγία είναι θέβαια σας επά. Αυτά ομάς που πρόκειται να πω, είναι ανθρώπινα. Έγω τουλάχιστον δεν έχω την αδέσωση από τους πατέρες να είναι όλως διόλου απότομοι και οικληροί από φυσικού τους, αλλά σε πολλές περιπτώσεις να ουμχαρώνουν τα λιγότερο θαρία παραπτώματα και να θυμίζουν στον εαυτό τους, πως καποτε υπήρξαν και αυτοί

νέοι. Και όπως ακριβώς οι γιατροί, ανακατεύουν τα πικρά φάρμακα με σιρόπια για να πετύχουν το σκοπό τους με ευχάριστο τρόπο, έτσι πρέπει και οι πατέρες να μετράζουν τις απότομες παραπτήρησεις με καλουσούν, άλλοτε αφήνοντας και χαλαρώνοντας τα λουριά και σε άλλες περιπτώσεις να υπομένουν και να ανέχονται με ψυχραμία τα παραπτώματά τους και αν πάλι δεν μπορεί να γίνει αυτό, ύστερα από μια κρίση θυμού να ξαναβρίσουν γρήγορα τη γαλήνια διάθεση τους. Και θέλωσα ο πατέρας πρέπει να είναι οδήγημας, αλλά ο θυμός του να μη διαρκεί πολύ καιρό, επειδή η έχθρα και η δουκούλια της οιμφιλώσης, αποτελεί τρανή απόδειξη ότι δεν αγάπησε το παιδί του. Και καλοί είναι, μερικά σφάλματα να φαινονται πως δεν τα ξέρουν οι γονείς, αλλά πως βλέπουν αυτά να γίνονται με τα θαυμάτα μάτια και τη βαρηκοία των γηρατευών.

Όποτε να μην βλέπουν και να μην ακούνε κάποια από τα καρώματά τους, ενώ και τα βλέπουν και τα ακούνε. Αφού ανεχόμαστε τα στραβωτήματα των φίλων μας, δεν θα ήταν παράξενο να μην ανεχόμαστε τα σφάλματα των παιδιών μας. Πολλές φορές ακόμα, δεν κάνουμε καμία παραπήρηση στο δουλών, που ήταν σπουδή στο μεβύν. Και αν φανεί καμια φορά τογγωνής στο παιδί σου, άλλη φορά δωστούς μπολίκο χαρτζήλι. Αν κάποτε αγανακτήσεις, την άλλη φορά αυγχώρησε τον. Σε ζεγέλωσε κάποτε με τη θυελλή καποίου δουλών. Συγκρατήσεις το θυμό σου. Πήρε κρυψά από τα χωραφά σου το αμάρι. Αν ήρθε καποτε μυρίζοντα κρασίδι, μετά το χθεσινό μεθύνο του, κάνε πως δεν το πήρες είδοπο. Ήρθε καρπά φορά μυρίζοντας με φραστά; Σπάστε. Έτοιμονάχα, τα έβαλα νιάτα δαμάσκονται και τίβασεονται.

19. Επίσης, πρέπει τους νέους, που παρασύρονται ευκόλα από τις ήδονες και που δεν λογαριάζουν τις συμβουλές να τους δεσμευουμε με το γάμο, γιατί η παντρία, είναι ο αιγαίουρος δεσμός, που υποτάσσει τις ορμές της νιότης. Και πρέπει να παντρεύεται τους γιους σας, με γυναικεί, όχι πολύ ανωτέρως κοινωνικής τάξης, μήτρες πλουσιότερες. Γιατί είναι οφέη η παρομια, που λει, «μην γυναικούλια ώρια και ταιριάστη σου πάρε», επειδή όποιος παινέται γυναικεί πολύ ανώτερη του, δεν είναι ανδράς της γυναικας του, αλλά γυναίκα των καταλαβατώντων, δεν είναι δουλούς της προκατας της.

20. Λίγα ακόμα, αφού προσθέσων α' αυτά καθέως τον κύριο των συμβουλών μου. Πρέπει πάνω α' όλα οι πατέρες να μην κάνουν κανένα σφάλμα, αλλά κάθε πράξη τους να αποτελεί πρότυπο μήρμησης για τα παιδιά, ώστε αυτά αντικρίζονται τη ζωή τους, σαν σε καθρέπτη, να αποτρέπονται, από αισχρού όργα και λόγια. Γιατί εκείνοι, που από τη μεριά ραλιώντων τα παιδιά τους όπων κάνουν κανένα σφάλμα, και από την άλλη μεριά περήφονται οι ίδιοι στα ίδια σφάλματα, χωρίς να το καταλαβαθαίνουν, στα μάτια εκείνων γίνονται κατηγόρων του ειστού των.

Και όπως η άλλη συμπεριφορά τους είναι είναι αδύνατοκαρπή, όχι μονάχα τους γιους τους, μα και σύτε τους δουλών δεν τολμούν να επιπλήξουν φανερά. Και εκτός απ' αυτά, μπορεί να γίνουν συμβουλάτορες και δάσκαλοι στο κακό. Γιατί, όπου, υπαρχουν γεροί ζειδαντροί, αναγκαστικά και οι νεοί είναι αναδεστατοί.

Ας προσπαθήσουμε δοιονταν ότι πετελέσουμε όλα όσα πρέπει για το ωσφρωνό των παιδιών μας ακολουθώντας με ζήλο την Ευρωβίκη, που αν και ήταν από την Μλυρια και τρεις φορές βαρβαρή, παρ' όλα αυτά, για να μορφωσει τα παιδιά της, έμαθε σε μεγάλη ηλικία γράμματα. Και την αγάπη για τα παιδιά της φανερωνει περίτρανα το παρακάτω επίγραμμα, που αφέρεται στην Μασάς:

Τούτο η λεπτοπόλισσα Ευρωβίκη έχει δύοσεις
στην Μασάς αφερέωμα τους γιους για να μορφώσει μονάχη,
μοναχή γράμματα εμάς σε ηλικία μεγάλη,
λόγια ουφού αθανάτια στο υπόν για να τους βαλεί.

Τελειώνοντας, θέλω να προσθέω και αυτό. Ας ευχηθούμε και οχι να απαντήσουμε την εφαρμογή των βασικών αρχών, που αναπτύξαμε. Το να επιδίωξει ομάς κανείς με ζήλο την εκπλήρωση των περιοδότερων, είναι ζήτημα ευνοϊκών περιστάσεων, και μεγάλης φροντίδας, πράγμα που μπορεί να το φτασει η ανθρώπινη φύση.

Σημειώσεις

1. Ευριπίδης, «Ηρακλής Μαινόμενος», στ. 1261-1261

2. «Ιππόλιτος», 244

3. Ότι ο Θεοσαλοί υπήρχαν πολεμικοί μας το υπενθυμίζει και ο Ισοκράτης στον «Περὶ Εἰρήνης» λόγο του: «Οι μεν Θεσσαλοί οιφίσιον αυτοῖς αει πολεμεύσουν».

4. «Εξ απολογίαν ονύμων», παροιμική φράση

5. «Τα παιδιά... πετρεύτεν και τούτων ουντρίφοι γίνεσθαι» - εδώ εννοούνται παιδιά δουλών, μικροί υπηρέτες που συντρόφευαν τα παιδιά των ελευθέρων πολιτών στο τρόπαιο. στα παιχνίδια κλπ. συντίθωνται δουλών δεν ήταν πάντοτε Έλληνες αλλά και ξένοι (βάρβαροι) και γι' αυτό ο Πλούταρχος αποτελεί τα παιδιά αυτά να μοιάζουν καθόρα τα ελληνικά.

6. Μέχρι το 7 χρόνια την φροντίδα του παιδιού είχε η τροφής. Δεν λείπουν ούμις οι περιπτώσεις που την φροντίδα του παιδιού την είχαν μαζί τη τροφή και ο παιδαγωγός.

7. Ευριπίδης, «Ιππόλιτος» 986

8. «Κατά Μελίδου» 17, 576

9. Ηοΐδος, «Εργα και ημέραι», 360

10. Ευριπίδης, απον. σ. 367 εκδ.

11. Πλάτων, Ποιλεία 468B

Το «περὶ παιδῶν αγωγῆς», έργο του Πλούταρχου, είναι ένα καθαρό παιδαγωγικό σύγγραμμα, το οποίο μας δίνει πολύ άμεσα και παραστατικό το μορφωτικό ιδεώδες, καθώς και τις παιδαγωγικές αντιλήψεις της εποχής του.

Το θέμα που πραγματεύεται το έργο, άπως χαρακτηριστικά λέει ο ίδιος ο Πλούταρχος στην αρχή του θιβλίου, είναι η αγωγή των ελευθέρων και ευπόρων παιδιών.

Το έργο είναι διάχρονο από πολυτέμες οδηγίες και πληροφορίες σχετικά με το ζήτημα της αγωγής.

Θελήσαμε πο το μεταφράσαμε με τέτοιο τρόπο που να μην απομακρύνομεται πολύ από το γράμμα, αλλά και να μην προδίδουμε το πνεύμα του συγγραφέα. Αυτό μας έδωσε συγχρόνως τη δυνατότητα να αξιοποιήσουμε δημηιουργικά τις γνώσεις που είχαμε στην Αρχαία.

Αγραφώτιο Ελένη, Βούλγαρη Άννα, Γιαννακού Μαρία, Κοκορόσακ Ανδρέας, Μπαλέ Αθηνά, Νιάκουλα Αναστασία, Παπανικολάου Γιάννα, Ρωποτούπου Ευτυχία, Σεμιτέκολου Νικολέττα, Σκλαρλή Αργυρώ, Τσάλα Λαμπρή, Φραγκούλη Κυριακή, Χατζόδακη Μαρία.